Elena MUSEANU, Universitatea Româno – Americană, Bucureşti

DEFINIŢII LEXICOGRAFICE ŞI DEFINIŢII SPECIALIZATE ALE TERMENILOR ECONOMICI

Definiția reprezintă problema centrală în orice fel de *terminologie*. Caracterul normat al *terminologiei „interne"* impune, în general convențional, o *anumită definiție* care să permită reprezentarea conceptual-semantică. Această definiție, chiar cu anumite aproximări care nu trebuie însă să afecteze „nodul dur" al sensului specializat se transmite şi în terminologia „externă". Fără accesul, fie şi parțial, la definiția termenului nu se poate vorbi de terminologie „externă" şi de „democratizarea" cunoaşterii [1]. Pentru completarea lacunelor de cunoaştere şi comunicare ale ne-specialiştilor în ce priveşte termenii specializați şi sensul lor, definiția are un rol primordial. Pe baza ei se poate face decodarea şi codificarea termenilor.

Dată fiind importanța definiției în comunicarea lingvistică se constată o multitudine de posibilități de clasificare [2]. Din perspectiva cercetării pe care o întreprindem, interesează, în primul rând, distincția dintre definițiile *ştiințifice* şi cele *preştiințifice* sau *uzuale*, distincție care ne permite, pe de o parte să diferențiem, **lexicul specializat de cel comun**, iar, pe de altă parte, această distincție este foarte importantă chiar în interiorul **lexicului specializat** ca posibilitate de a face mai accesibili termenii specializați vorbitorilor obişnuiți (profani).

Majoritatea *definițiilor ştiințifice* sunt greu de decodat de către ne-specialişti, spre deosebire de *definițiile preştiințifice sau uzuale* care le pot asigura acestora accesul, chiar dacă e parțial, la sensul specializat. Se întâmplă acest lucru pentru că definițiile *preştiințifice sau uzuale* sunt admise şi preferate numai în dicționarele generale, tocmai pentru a favoriza deschiderea codurilor profesionale. Se face astfel distincția (care nu funcționează întotdeauna pentru că există în dicționarele generale şi definiții *ştiințifice*) între definiția *lexicografică,* care trebuie să fie o definiție *naturală* (şi prin aceasta accesibilă) şi definiția *terminografică* care reproduce definiția *ştiințifică* şi este *convențională*. În mod concret, aceste distincții nu sunt rigide pentru că există şi alte **tipuri de clasificare a definițiilor** care țin seama de aspecte conceptual-semantice (posibilitatea de a descrie referentul în definiții *substanțiale* sau de a desemna fenomene, noțiuni şi raporturi abstracte în definițiile *relaționale* [3]). Mai pot interveni şi alte aspecte luate în considerație în tipul de definiție care se poate baza pe similititudine (desemnarea cvasisinonimelor), apartenență sau opoziție (antonimie [4]). Toate aceste modalități de definire pot influența în diferite feluri şi grade accesul la sensul specializat.

Când termenul trece de un domeniu strict, interesând în diferite feluri ne-specialiştii definiția *preştiințifică* sau chiar *uzuală* este considerată convenabilă. Definițiile de acest tip ar trebui să fie preferate pentru termenii ştiințifici şi tehnici în dicționarele generale sau în comunicarea din mass media, chiar dacă asigură numai o cunoaştere parțială. Decodarea parțială a sensului specializat de către vorbitorii profani într-un anumit domeniu este numită în general *determinologizare* [5]. Gradul de *determinologizare* depinde de numeroşi factori şi de competențele diferite ale vorbitorilor, de lacunele lor în cunoaştere care afectează „lectura" definițiilor.

Din cele spuse rezultă că deschiderea codurilor ştiințifice poate fi asigurată mai ales de dicționarele generale, unde definiția ar trebui să difere de cea din dicționarele speciale tocmai pentru a asigura accesul la sensul specializat [6]. Se constată însă că dicționarele generale (DEX-ul de exemplu) nu dau de multe ori definiții diferențiate de definițiile terminografice. Astfel spus, pe de o parte apar atât definiții *ştiințifice,* cât şi definiții *preştiințifice şi uzuale*, şi pe de altă parte, apar combinații ale acestor tipuri într-o singură definiție (*definiție mixtă*) [7]. Dată fiind posibilitatea coexistenței *mai multor tipuri de definiție pentru unul şi acelaşi termen* s-a denumit această situație ca **definiții alternative**[8].

BDD-A3354 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:31 UTC)

S-a constatat că definiţiile lexicului specializat din DEX se pot caracteriza în mai multe feluri:
1. reproduc, copiază sau se apropie de definiţiile terminografice;
2. sunt definiţii mixte care combină părţi ştiinţifice cu informaţii preştiinţifice sau uzuale;
3. sunt numai definiţii uzuale.

În cele ce urmează vom urmări analiza definiţiilor câtorva termeni economici din DEX pe care o vom încadra în cele trei categorii delimitate anterior. Analiza va fi susţinută de compararea definiţiei *lexicografice* din DEX cu definiţia *terminografică* din DEc., completată de interpretarea structurii definiţiilor.

1. **Definiţii ştiinţifice ale termenilor economici**.

În cazul termenului **BUGET** se constată la nivelul dicţionarelor diferenţe în alegerea hiperonimului. Astfel, DEX-ul optează pentru *„bilanţ"*, iar D.Ec. pentru *„plan"*. Se formează în acest fel o serie sinonimică la distanţă între termeni care nu sunt compatibili: *„plan"* este un termen generic, cu o largă răspândire în limba comună, iar *„bilanţ"*e termen specializat, echivalenţe care pot crea confuzii ne-specialistului. Diferenţele specifice sunt aceleaşi în ambele dicţionare „bilanţ al veniturilor si cheltuielilor unui stat, ale unei întreprinderi ..." (DEX) şi „plan al cheltuielilor guvernamentale curente şi de capital, precum şi al veniturilor guvernamentale curente şi de capital" (D.Ec.). Nu se face marcarea diastratică în DEX.

Spre deosebire de DEX, dicţionarele economice înregistrează în articole separate termenii şi sintagmele care s-au diferenţiat clar conceptual ca hiponime, cum ar fi: BUGET DE STAT, BUGET DE FAMILIE, BUGET PUBLICITAR, etc.

Se remarcă faptul că definiţia terminografică (D.Ec.) face apel la alţi termeni specializaţi în economie al căror sens strict nu e neapărat accesibil: *venituri curente, capital*, şi rezultă că pentru definirea conceptului de "**buget"** sunt necesare trei domenii: cel al *alocării*, al *repartiţiei* şi al *stabilizării*. Ultimele aspecte sunt opace pentru ne-specialişti, mai ales în ce priveşte corelarea şi intercondiţionarea lor, toate necesare într-o interpretare strict ştiinţifică. Apare astfel importanţa definirii interconceptuale în definiţiile ştiinţifice ale termenilor economici, ceea ce îi face accesibili profanilor numai la un nivel de suprafaţă.

Aşadar, definiţia termenului BUGET din dicţionarele specializate se caracterizează prin precizie terminologică, conceptuală, referenţială, deci prin univocitate semantică.

În presa economică BUGET este un termen frecvent utilizat, poate pentru că are legătură cu banii, priveşte şi salariile, iar conducătorii finanţelor încearcă să acopere „găurile bugetare" (Săptămâna Financiară, 2005/ 29, p. 17).

Pentru termenul **ACREDITIV**, DEX-ul dă, de asemenea, o definiţie care poate fi considerată *ştiinţifică*. E drept, clasarea se face printr-un element mediu: *sumă de bani*, pentru că respectă ierarhia conceptuală din ştiinţele economice chiar dacă metalimbajul pare accesibil, sintagmă urmată de detalii descriptive, cu unele date în termeni economici (subl.n.) şi altele în cuvinte uzuale: „special rezervată de un *cumpărător* (subl.n.) din *contul*, sau la o *bancă* ce deserveşte un furnizor în momentul în care dovedeşte predarea furniturilor în condiţiile stabilite înainte prin contract". O asemenea definiţie poate fi decodată de un ne-specialist chiar dacă interpretarea este superficială, iar unele elemente îi sunt mai puţin cunoscute.

Unele definiţii ale termenilor **economici** îşi păstrează caracterul ştiinţific chiar dacă metalimbajul este accesibil si profanilor. Determinologizarea poate apărea în interpretarea superficială a unor părţi din definiţie sau a interdependenţelor conceptuale, dar definiţia lexicografică oferă aceleaşi informaţii cu cea terminografică.

IMPORT este corelativul semantic şi terminologic al lui **EXPORT**. De aceea, în dicţionare articolele pentru cei doi termeni sunt structurate identic: mai întâi definiţia şi apoi partea discriptivă: factorii de care depind cei doi termeni, formele de manifestare şi funcţionare. Apar însă diferenţe între definiţia lexicografică şi cea terminografică. Clasarea în DEX se face printr-un element tehnic, chiar dacă cu o valoare generală: „operaţie" sau „totalitatea operaţiilor", precizat prin determinarea „cu caracter comercial". Diferenţa specifică în termeni uzuali se referă la „introducerea" / „vinderea" unor mărfuri sau produse „în ţară" sau „în afara ţării". În definiţiile terminografice apar detalii mai puţin accesibile: privind obiectul tranzacţiilor: „vizibile" /

BDD-A3354 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:31 UTC)

„invizibile", pentru ultimul element D.Ec. explicitând că se referă la „servicii" (nu la „bunuri"). Deşi există aceste diferenţe, atât definiţia terminografică, cât şi cea lexicografică pot fi decodate de ne-specialişti, chiar dacă nu în toate detaliile tehnice. Caracterul aparent accesibil al acestor sensuri şi frecvenţa mare a termenilor contribuie la apropierea dintre definiţia ştiinţifică şi cea uzuală.

În presa economică cei doi termeni apar împreună în acelaşi articol care valorifică relatia de antonimie, ca şi în cazul altor termeni economici (de ex. VENITURI ŞI CHELTUIELI), utilizându-se o definiţie prin negare (practicată în general de lexicografie). Acest tip de definiţie poate fi util ne-specialistului. Implicările, interdependenţele conceptuale mai simple, mai directe, nu sunt în acest caz o problemă, nici pentru vorbitorii ne-specialişti, iar determinologizarea este relativă.

2. **Definţii lexicografice mixte ale termenilor economici**

Multe definiţii ale termenilor **economici** combină în diferite feluri părţi ş*tiinţifice* cu unele *preştiinţifice* sau *uzuale*.

Termenul **CREDIT** (deosebit de frecvent în viata actuală a românilor, fapt reflectat de circulaţia lui în presă şi în limba comună) are o definiţie deosebit de complexă în DEX. Definiţia este mixtă pentru că se combină utilizarea unor termeni specializaţi şi unii cu explicaţii în cadrul aceluiaşi articol, în paranteză.

Primul sens e definit ca „relaţie economică / bănească", ceea ce face clasarea mai abstractă. În continuare se procedează la o definire care antrenează mai mulţi termeni economici specifici, ceea ce o apropie de definiţia ştiinţifică: **creditor, debitor**, dar şi **împrumut, datorie** (ultimii doi fiind cuvinte bine cunoscute în limba curentă). Este interesant însă că această parte a definiţiei are elemente de vulgarizare, adică formulări adresate ne-specialistului tocmai pentru cei doi termeni economici la care se face apel. Explicarea lor într-o parafrază: „persoană fizică sau juridică care acordă un împrumut de bani - *creditor*" sau „o altă persoană fizică sau juridică care primeşte împrumutul sau cumpără pe datorie – *debitor*". Această manieră de parafrazare a unor termeni specializaţi îmbină definiţia ştiinţifică cu o manifestare particulară, mai puţin obişnuită a unei definiţii preştiinţifice (manieră practicată în general în textele de vulgarizare).

Celelalte sensuri (2 si 3) au tot un caracter ştiinţific, chiar dacă sunt dezvoltate metonimic (cauza / efect): s.2, „sector, sferă de circulaţie care cuprinde relaţiile de credit", sensul fiind mai puţin interesant, dar şi mai puţin accesibil ne-specialistului.

Sensul al treilea dă o definiţie ştiinţifica în care se intercondiţionează termeni specializaţi: **cont**, **activ**, **pasiv**, termeni, care de această dată nu mai sunt explicaţi (parafrazaţi) pe parcursul definiţiei, deşi unii dintre ei pun probleme ne-specialiştilor. Astfel, **activ** şi **pasiv** ar trebui dezambiguizaţi de sensurile din limba comună. Apar însă alte elemente specifice vulgarizării ştiinţifice: indicarea de sinonime în paranteze pentru termenii specializaţi: *reduceri* (=scăderi) (de activ), *sporuri (*=creşteri) (de pasiv), chiar dacă utilizarea de termeni curenţi în limba comună nu ar crea dificultăţi de interpretare.

În definiţia termenului CREANŢĂ, DEX-ul dă clasare comună, accesibilă: „dreptul" urmată de termenii specializaţi *creditor/debitor* care aici nu mai sunt explicaţi pe parcursul definiţiei („dreptul creditorului de a pretinde de la debitor"). Diferenţele specifice sunt de uz comun „să facă sau să nu facă ceva".

Elementele ştiinţifice ale definiţiei rezultă din intercondiţionările conceptuale. Diferenţa specifică formulată printr-o parafrază de uz comun dă impresia de accesibilitate, dar este, de fapt, mult prea generală pentru a fi eficientă.

Unele definiţii din DEX pot fi apreciate ca *mixte* pentru că, mai ales pentru termenii frecvenţi în limba comună, cum sunt PIAŢĂ, AFACERE ş.a. dau informaţii curente, uzuale, care trebuie completate cu date specializate (parţial) indicate de definiţia terminografică sau chiar de utilizările contextuale din mass media actuală. Altfel spus, de exemplu definiţia ştiinţifică implicită apare nu la nivelul hiperonimului PIAŢĂ, ci al hiponimelor PIAŢĂ *internă, ~ liberă,* etc.

3. **Definiţii preştiinţifice sau uzuale ale termenilor economici**

Mai ales pentru termenii economici frecvent utilizaţi în limba comună, definiţiile din DEX pot fi considerate preştiinţifice sau uzuale, fie pentru că operează cu elemente total accesibile oricărui

BDD-A3354 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:31 UTC)

vorbitor (ca la IMPOZIT), fie pentru că nu se reflectă, nici parţial informaţii destul de importante din definiţia ştiinţifică (terminologică).

Definiţia termenului IMPOZIT are o clasare comună: „plată obligatorie stabilită prin lege" şi diferenţe specifice de acelaşi tip: „pe care cetăţenii, instituţiile, etc. o varsă din venitul lor în bugetul statului". Singurul element specializat, dar frecvent în limba comună chiar dacă cu o interpretare superficială este *buget*. Dicţionarele specializate insistă asupra sintagmelor economice reprezentând hiponimele termenului IMPOZIT, definindu-l riguros: IMPOZIT *pe venit*, IMPOZITE *agricole*, IMPOZITE *locale*, IMPOZITE *directe*, etc. Aceste hiponime sunt în general accesibile vorbitorilor obişnuiţi, chiar dacă sunt supuse unui proces de determinologizare.

Analiza termenilor **economici** întreprinsă pentru a ilustra tipurile de definiţii nu poate acoperi varietatea situaţiilor existente (multe dintre definiţii fiind atipice).

Din exemplele analizate rezultă că indicaţiile ştiinţifice din definiţii sunt datorate necesităţii de a apela la o ierarhie conceptuală destul de strictă, nu întotdeauna uşor de pus în evidenţă. Implicaţiile conceptual-semantice ale definirii valabile pentru cei mai mulţi termeni economici pot fi „mascate" de exprimarea prin cuvinte destul de frecvente, aparent cunoscute. Metalimbajul reprezentat exclusiv de limba naturală contribuie şi el la impresia de accesibilitate a definiţiilor în multe situaţii. În realitate, confruntarea definiţiilor lexicografice cu cele terminografice arată că interpretarea de către profani neglijează în majoritatea cazurilor date importante şi, mai ales, există dificultăţi în a stabili şi opera cu întreaga încrengătură implicată în structura conceptuală a ştiinţei economice. Altfel spus, indiferent de tipul de definiţie pe care îl au termenii economici se remarcă *condiţionarea interconceptuală* necesară în majoritatea cazurilor. Aceasta determină dificultăţi de interpretare riguroasă la nivelul nespecialiştilor şi conduce la *determinologizări* prezente în diferite grade. Dificultăţile de interpretare mai sunt determinate şi de faptul că foarte mulţi termeni economici nu au un referent concret, ci numai un referent prototipic [9], dat fiind că se desemnează entităţi, fenomene, relaţii [10] (ceea ce conduce la existenţa unor definiţii relaţionale şi nu substanţiale). În aceste condiţii caracterul *monoreferenţial*, foarte important pentru identificarea precisă, univocă a sensului specializat e destul de greu de realizat şi depinde foarte mult de *context*. Operaţia de *dezambiguizare semantică* şi *contextuală* este deci fundamentală pentru mulţi termeni economici atât la nivelul limbajului specializat, cât şi în relaţii cu limba comună.

Atât la nivelul definiţiilor de dicţionar, cât şi la nivelul textelor se impune observaţia că termenii importanţi pot avea mai multe sensuri. Evoluţia extralingvistică a domeniului impune valori noi, atât pentru numeroase categorii de termeni **economici**. Se ajunge la *polisemie* atât în sistem, cât şi mai ales în texte. Se încalcă astfel condiţia terminologică a non-ambiguităţii, ceea ce dă o caracteristică a terminologiei economice. Fiind condiţionată de exprimarea printr-o limbă naturală, precizarea sensului specializat economic se realizează (rezolvă) prin soluţii în mare parte lingvistice. Definiţia şi specializările contextuale de diferite tipuri pot realiza dezambiguizarea necesară pentru o comunicare adecvată, aspect important dat fiindcă majoritatea termenilor economici au o definiţie interconceptuală, greu de decodat integral de către nespecialişti.

Consideraţii generale privind principiile şi problemele analizei întreprinse.

Conform poziţiei adoptate de terminologia românească, rolul *definiţiilor de dicţionar* (definiţii lexicografice sau terminografice) este fundamental în interpretarea sensului specializat. Atât pentru specialist, cât şi pentru nespecialist, în forme şi grade diferite, *definiţia* are un rol de bază în impunerea, normarea acestui sens. Confruntarea termenilor analizaţi sub aspectul definirii (de diverse tipuri, inclusiv definiţii alternative) în dicţionare şi în texte este de aceea o procedură care este prezentă şi chiar necesară în analiza întreprinsă. Se reţin câteva observaţii:

– sub aspectul relaţiei dintre dicţionare şi texte se impune observaţia că definiţiile de dicţionar sunt, de multe ori, depăşite de realitatea semantică pusă în evidenţă de texte. Altfel spus, mulţi termeni economici atestaţi în texte, fie lipsesc din dicţionare (chiar din cele economice), fie nu corespund dinamicii semantice actuale, care impune valori noi, DEX-ul şi dicţionarele economice fiind apărute cu mai mulţi ani în urmă. Din această cauză, relaţia circulară dintre dicţionar şi

BDD-A3354 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:31 UTC)

texte, aplicată şi în studiul altor terminologii este în mod particular utilă şi relevantă pentru terminologia economică.

NOTE

[1] V. A.Bidu-Vrănceanu 2007

[2] Vezi discuţiile pe această temă, cu detalii şi puncte de vedere, ca şi cu interpretările mai multor specialişti la A.Bidu-Vrănceanu 2007. V. clasificări diverse ale definiţiilor la A.Bidu-Vrănceanu 2000 şi la A.Stoichiţoiu – Ichim 2001: 126-129

[3] V. A.Bidu-Vrănceanu 2007

[4] Id. Ib.

[5] Pentru interpretarea conceptului de **determinologizare**, v. A.Bidu-Vrănceanu 2007

[6] Pentru conceptul de „lectură" a definiţiei lexicografice în general şi, în particular, aplicat unor termeni specializaţi din diferite domenii, v. A.Bidu-Vrănceanu 1993 şi 2007

[7] V. A.Bidu-Vrănceanu 2007 care dă exemple din diferite domenii, inclusiv din cel *economic*

[8] Pentru conceptul de definiţie **alternativă** v. A.Bidu-Vrănceanu 1993, 2004 şi 2007

[9] Se operează cu un referent prototipic în cazul cuvintelor **abstracte**, v. A.Bidu-Vrănceanu 2005. V. şi analiza termenilor economici A.Bidu-Vrănceanu 2007

[10] Pentru importanţa ierarhiei conceptuale în interpretarea riguroasă a termenilor economici, v. „lectura" unor termeni economici precum ACŢIUNE, ACŢIONAR, DIVIDENT sau CREANŢĂ, LEASING, ÎMPRUMUT ş.a. la A.Bidu-Vrănceanu 2007.
Se reţine observaţia că „ definiţiile termenilor **economici** din DEX se prezintă atipic, atât unele faţă de altele, cât şi faţă de alte terminologii analizate.

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, A. coord.2000 - *Lexic comun, lexic specializat,* Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A.2007 –*Lexicul specializat în mişcare,* Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana 2001 – *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică. Influenţe. Creativitate,* Bucureşti: Editura All.

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana 2006 –a– *Creativitate lexicală în româna actuală,* Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana 2006 –b– *Aspecte ale influenţei engleze în româna actuală,* Bucureşti*:* Editura Universităţii din Bucureşti.

Drobotă, Niţă (coord.), 1999 – *Dicţionar de Economie*, Bucureşti: Editura Economică.

Sava, Sorica (coord.), 1999 – *Dicţionar de Economie Modernă*, Bucureşti: Editura Codecs.

****Micul Dicţionar Academic* (MDA), 2002, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

****Dicţionarul Explicativ al Limbii Române* (DEX), 1998, Bucureşti : Editura Univers Enciclopedic.

ABSTRACT

From the perspective of the research we perform, the distinction between scientific and prescientific or casual definitions plays a major role for, on the one hand it allows for a differenciation between the common and the specialist lexicons, and, on the other hand, the distinction itself is very important as a possibility of making specialits terms more accessible to average readers (the laymen). The majority of the scientific definitions are difficult to decode by non-specialists, unlike prescientific or casual definitions which may pave the laymen's even partial access to the specialized meaning. Thus, the distinction (which is hardly applicable for any particular case, since general dictionaries also include scientific definitions) between the lexicographic definition, whic has to be a natural definition (accessible, as well) and the terminographic definition which is conventional and which is a replica of the scientific definition. Dictionaries (both general and those describing the lexicon of economics) show various defficiences emphasized in the current analysis. Generally, the most obvious of these defficiences is that they do not keep up with the dynamics of the field (both as far as the inventory and the definition content are concerned).

BDD-A3354 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:31 UTC)